

Evropska bezbednosna i odbrambena politika i zapadni Balkan

*Jovana Dodoš i
Danko Aleksić*

- Koji su osnovni ciljevi ZSBP EU?
- Šta je Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) i kako je tekao njen razvoj?
- Koji su najznačajniji organi koji učestvuju u donošenju odluka u oblasti EBOP?
- Koje su misije EBOP sprovedene na Zapadnom Balkanu?
- Koja je uloga Specijalnih predstavnika EU u regionu Zapadnog Balkana?

Pojmovnici Centra za civilno-vojne odnose su kratki analitički tekstovi o ključnim temama, događajima i akterima vezanim za reformu sektora bezbednosti, bezbednosne integracije i studije bezbednosti.

Ovaj pojmovnik štampan je u okviru projekta „Communicating European Security Policies”. Mišljenja autora izneta u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove donatora.

Evropska bezbednosna i odbrambena politika i zapadni Balkan

Jovana Dodoš i Danko Aleksić

Geopolitičke promene do kojih je došlo krajem 80-ih i početkom 90-ih godina XX veka – slom komunizma, kraj Hladnog rata, ujedinjenje Nemačke, raspad Sovjetskog Saveza, početak sukoba na prostoru bivše SFRJ – motivisale su države članice tadašnje Evropske zajednice (EZ) da ulože napor kako bi Evropa u budućnosti u oblasti spoljne i bezbednosne politike mogla nastupati jedinstveno, odlučno i u skladu sa značajem koji je imala kao trgovinska i ekonomska sila. Ugovorom iz Maastrichta, koji je stupio na snagu 1993. godine, osnovana je EU, a njene politike podeležene su na tzv. tri stuba. Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU naziva se i „drugim stubom EU“.

1. Koji su osnovni ciljevi Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) EU?

Prema članu 11 Ugovora iz Maastrichta, EU definiše i primenjuje ZSBP, koja pokriva sve oblasti spoljne i bezbednosne politike, a čiji su ciljevi:

- očuvanje zajedničkih vrednosti, osnovnih interesa, nezavisnosti i integriteta Unije u skladu sa principima Povelje UN
- povećanje bezbednosti Unije u svim aspektima
- očuvanje mira i međunarodne bezbednosti, u skladu sa principima Povelje UN, kao i u skladu sa principima Završnog akta iz Helsinkija i sa ciljevima Pariske povelje, uključujući u to i one koji se odnose na spoljne granice
- promovisanje međunarodne saradnje
- razvijanje i konsolidovanje demokratije i vladavine prava, kao i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Materija ZSBP EU kasnije je dopunjena Ugovorom iz Amsterdama, koji je stupio na snagu 1999. godine, kao i Ugovorom iz Nice, koji je stupio na snagu 2003. godine.

2. Šta je Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) i kako je tekao njen razvoj?

Evropska bezbednosna i odbrambena politika (EBOP) predstavlja najvažniji elemenat, tj. operativni deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU. Ona predstavlja politiku-naslednicu Evropskog bezbednosnog i odbrambenog identiteta (eng. skraćenica ESDI), koji

je postojao u okviru NATO, s tom razlikom što EBOP u potpunosti potpada pod nadležnost EU, uključujući u to i one njene članice koje nisu i članice NATO.

Za razvoj ESDP značajne su sledeće godine:

- 1996. godine na ministarskom sastanku NATO u Berlinu postignuta je saglasnost o stvaranju ESDI u okviru struktura NATO, tj. o stvaranju evropskog „stuba“ NATO. Tako je tzv. Berlinskim sporazumom zemljama EU omogućeno da posredstvom Zapadnoevropske unije (ZEU) vojnim sredstvima deluju nezavisno od NATO, ali da imaju mogućnost korišćenja NATO kapaciteta ako se za to bude javila potreba.
- 1997. godine u Ugovor iz Amsterdama uključeni su tzv. Petersberški zadaci koji obuhvataju
 - humanitarne i zadatke spasavanja
 - zadatke očuvanja mira
 - borbene zadatke u upravljanju krizama, uključujući u to i uspostavljanje mira.
- 1998. godine održan je francusko-britanski samit u Sen Malou na kome su učestvovali francuski predsednik Žak Širak i britanski premijer Toni Bler. Zaključeno je da EU mora imati kapacitete za sprovođenje autonomne akcije – podržane kredibilnim vojnim snagama, sredstvima odlučivanja o njihovoj upotrebi, kao i spremnošću da se upotrebe – kako bi odgovorila na međunarodne krize. Ovaj stav potvrđen je i na sastanku Evropskog saveta 1999. godine.
- 1999. godine na sastanku Evropskog Saveta u Helsinkiju usvojen je tzv. Vodeći cilj iz Helsinkija, što je bio prvi konkretan korak ka ojačavanju vojnih kapaciteta EU. Sadržao je željene (planirane) veličine vojnih kapaciteta EU koje je trebalo postići do 2003. godine.
- 2002. godine usvojen je tzv. Berlin plus sporazum koji je predstavljao paket dogovora između NATO i EU (tj. bio je izmena i dopuna Berlinskog sporazuma iz 1996. godine). Njime je EU omogućeno da tokom sprovođenja sopstvenih operacija koristi vojne kapacitete NATO, ali uz poštovanje određenih procedura.
- 2003. godine na sastanku Evropskog saveta u Briselu usvojena je Evropska strategija bezbednosti.
- 2004. godine na sastanku Evropskog saveta, kao dalji korak u razvoju vojnih kapaciteta EU, usvojen je tzv. Vodeći cilj 2010.

3. Koji su najznačajniji organi koji učestvuju u donošenju odluka u oblasti EBOP?

Pošto EBOP funkcioniše u okviru tzv. „drugog stuba“ EU po načelima međuvladine saradnje država članica, najznačajnije organe koji učestvuju u donošenju odluka u oblasti EBOP predstavljaju Evropski savet i Savet EU. Veoma značajnu ulogu igra i Visoki predstavnik za spoljnu i bezbednosnu politiku, koji ujedno zauzima i poziciju Generalnog sekretara Saveta EU.

Kako bi EU bilo omogućeno da što potpunije ispunjava svoje odgovornosti u upravljanju kriznim situacijama, na sednici Evropskog Saveta u Nici 2000. godine odlučeno je da budu oformljene određene stalne političke i vojne strukture EU, među kojima su najvažnije:

- Politički i bezbedonosni komitet (eng. skraćenica PSC)
- Vojni komitet EU (EUMC)
- Vojni štab EU (EUMS)
- „Čelija“ za planiranje i sprovođenje civilnih operacija (CPCC).

4. Koje su misije EBOP sprovedene na Zapadnom Balkanu?

Na području Zapadnog Balkana sprovedeno je ukupno šest misija u okviru EBOP, od kojih su tri okončane, a tri su još uvek u toku. U nastavku je dat kratak pregled misija EBOP na Zapadnom Balkanu.

EUPM – Prva misija evropske bezbednosne i odbrambene politike

Policijska misija Evropske unije (EUPM) u BiH prva je misija EU uspostavljena pod okriljem EBOP. Ustanovljena je odlukom Saveta EU i započela je rad 1. 1. 2003. godine, zamenivši Međunarodne policijske snage UN (IPTF). Okončanje rada EUPM planirano je za decembar 2009. godine. Misiju je od 2003. do 2005. godine činilo 500 policijskih službenika, a 2006. godine smanjen je broj policijskih službenika na 200, koliko ih i danas ima. Aktivnosti EUPM sprovodi u dogovoru sa vlastima BiH, čime su se lokalne vlasti obavezale na saradnju prilikom postizanja ciljeva EUPM. Ova misija je aktivna u oblastima koji su značajni za proces stabilizacije i pridruživanja BiH EU, posebno u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i policijske reforme. Njen je cilj da formira održive, profesionalne i multietničke policijske snage u BiH, koje će delovati u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima. Takođe, on treba da do kraja svog mandata omogući uspostavljanje održivih institucionalnih struktura.

EUFOR Concordia – Prva vojna misija EU u istoriji

Prvi ispit delotvornosti saradnje NATO i EU bila je operacija EUFOR Concordia u Makedoniji, vođena od 31.

marta do 15. decembra 2003. godine. To je bila prva vojna misija koju je EU preduzela u svojoj istoriji i istovremeno prva misija EU koja se oslanjala na korišćenje NATO kapaciteta, na osnovu Berlin plus aranžmana. Cilj misije bio je da obezbedi sigurnost posmatračima EU i OEBS, koji su nadgledali primenu Ohridskog sporazuma postignutog 2001. godine. Ovaj sporazum je zaustavio sukob između etničkih Albanaca i makedonske države. Misija je pokrenuta posle zahteva koji su uputili makedonski zvaničnici, a nasledila je NATO operaciju pod nazivom „Saveznička harmonija“ (eng. *Allied Harmony*). Ujedinjene nacije nikada formalno nisu odobrile ovu misiju iako je ona bila ohrabrena rezolucijom 1371 Saveta bezbednosti UN. Misija je bila sačinjena od 350 ljudi, iz dvadeset i sedam država – 13 članica EU i 14 (u to vreme) nečlanica.

EUPOL Proxima Makedonija

Hronološki, EUPOL Proxima nasledila je operaciju vojnog karaktera EUFOR Concordia. Misija je započela rad 15. decembra 2003. godine na inicijalni period u trajanju od godinu dana, a njen mandat okončan je 14. decembra 2005. godine. Za realizaciju ove misije angažovano je oko 200 policajaca i civila iz više zemalja članica i nečlanica EU. Misija je imala nekoliko ciljeva: konsolidovanje vladavine prava, uključujući u to i borbu protiv organizovanog kriminala; pružanje pomoći u sprovođenju reformi Ministarstva unutrašnjih poslova; stvaranje granične policije, na liniji standarda integritetnog upravljanja granicama EU; rad sa lokalnom policijom; ostvarivanje policijske saradnje sa susedima Makedonije.

EUPAT Makedonija

Po okončanju misije EUPOL Proxima, EU je pod mandatom EBOP formirala „Policijski savetodavni tim u Makedoniji“ (EUPAT). Misija je uspostavljena 15. decembra 2005. godine i imala je mandat od 6 meseci. Sastojala se od 30 policijskih savetnika čiji je primarni zadatak bio da pruži podršku reformi policije u Makedoniji u skladu sa evropskim standardima, kao i da prati delatnosti policije u oblasti granične kontrole, održavanja javnog reda i mira, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

EUFOR Althea – vojna operacije EU u BiH

Operacija EUFOR Althea, koja predstavlja najveću vojnu operaciju EU do sada, započeta je 2. decembra 2004. godine, nakon okončanja misije NATO u BiH, tj. nakon zaključenja misije SFOR. Operacija se sprovodi uz korišćenje NATO kapaciteta, na osnovu Berlin plus sporazuma. Osnovni zadaci operacije su očuvanje bezbednosti u BiH i obezbeđivanje poštovanja

odredbi Dejtonskog sporazuma, pružanje podrške BiH u procesu stabilizacije i pridruživanja, kao i pružanje podrške reformi sistema odbrane. Operacija obuhvata i zadatke pružanja podrške Međunarodnom krivičnom sudu za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije (eng. skraćenica ICTY), uključujući u to i hapšenje osoba optuženih za ratne zločine. U svojoj početnoj fazi operacija EUFOR „Althea“ sastojala se od 7.000 vojnika, ali je u međuvremenu smanjena na 2.200 vojnika. Operacija se sprovodi u okviru rezolucije SBUN 1575.

EULEX – misija vladavine prava na KiM

Misija EULEX predstavlja najveću civilnu misiju u okviru EBOP. Pokrenuta je 16. decembra 2008. godine odlukom Saveta ministara, uz „konstruktivno uzdržavanje“ Republike Kipar, a rad je započela 9. decembra 2008. godine. Početni mandat misije je dve godine. Misiju je jednoglasno podržao SBUN, a pošto je zvanično statusno neutralna i radi u okvirima rezolucije SBUN 1244, prihvatila ju je i vlast Republike Srbije. Misija EULEX je prvenstveno tehničkog karaktera i ima zadatak da nadzire, savetuje i podrže privremene organe vlasti na KiM prilikom izgradnje multietničkog pravosudnog sistema, policije i carine. Raspolaze malim brojem ograničenih izvršnih nadležnosti. Misija EULEX sastoji se od 1.800 policijskih, pravosudnih i carinskih službenika.

5. Koja je uloga Specijalnih predstavnika EU u regionu Zapadnog Balkana?

Specijalni predstavnici EU (EUSRs) predstavljaju instituciju podrške radu Visokog predstavnika EU za zajedničku spoljnu politiku i bezbednost u regionima u kojima su angažovani. Imaju zadatak da promovišu politiku i interese EU u nestabilnim zemljama i regionima, kao i da igraju aktivnu ulogu u pokušajima konsolidovanja mira, stabilnosti i vladavine prava,

Ovaj pojamnik predstavlja deo projekta Communicating European Security Policies, koji Centar za civilno-vojne odnose realizuje uz podršku EU, kroz Fond za EU integracije. Fondom za EU integracije rukovodi Delegacija Evropske Komisije u Republici Srbiji, a tehnički ga realizuje Press Now.

delujući kao „glas“ i „lice“ EU. Specijalni predstavnici EU sprovode svoje dužnosti pod nadležnošću i prema uputstvima Visokog predstavnika EU za zajedničku spoljnu politiku i bezbednost, a finansirani su iz sekcije za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku budžeta EU. Na Zapadnom Balkanu trenutno su angažovana tri specijalna predstavnika EU:

- Specijalni predstavnik EU u BiH, koji je ujedno i Visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH – ovu dužnost trenutno obavlja austrijski diplomata Valentin Incko (*Valentin Inzko*);
- Specijalni predstavnik EU na KiM – ovu dužnost trenutno obavlja holandski diplomata Piter Fejt (*Pieter Feith*).
- Specijalni predstavnik EU u Makedoniji – ovu dužnost trenutno obavlja irski diplomata Ervan Fuere (*Erwan Fouere*).

Korisni linkovi:

- Savet EU: www.consilium.europa.eu
- Legislativa EU, zvanični sajt: <http://eur-lex.europa.eu>
- Policijska misija EU u BiH: www.eupm.org
- Vojna operacija EU u BiH: www.euforbih.org
- Misija EULEX: www.eulex-kosovo.eu
- Kancelarija Visokog predstavnika u BiH: www.ohr.int
- Kancelarija Specijalnog predstavnika EU na KiM: www.eusrinkosovo.eu

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

ISBN 978-86-83543-76-2 (broš.)
COBISS.SR-ID 167627020

Urednici Pojmovnika: Filip Ejodus i Marko Savković

Autori: Jovana Dodoš i Danko Aleksić

Izdavač: Centar za civilno-vojne odnose, Beograd

www.cmr-bg.org

Lektura i korektura: Tatjana Hadžić

Dizajn i kompjuterska priprema: Saša Janjić

Štampa: Triton, Vršac

Tiraž: 450 primeraka